
Inrichtingsplan Tuinen

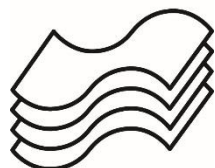
Haanwijk

te Sint-Michielsgestel

- eindrapport maart 2021 -

SB4

Specialisten in Groen Erfgoed

Inrichtingsplan Tuinen

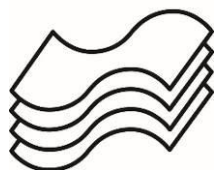
Haanwijk

te Sint-Michielsgestel

Opdrachtgever:

SB4

Specialisten in Groen Erfgoed

Colofon

© 2021, SB4 Bureau voor Historische Tuinen, Parken en Landschappen BV.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar worden gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij op papier of digitaal, zonder voorafgaande toestemming van de opdrachtgever en na overleg met SB4. In geval van publicatie, geheel of gedeeltelijk, van dit als intern rapport bedoelde document, kan het noodzakelijk zijn om auteursrechten, copyright, publicatierechten en/of andere rechten te regelen met SB4 of andere partijen.

Foto's (van terreinbezoeken in september 2019 en januari en februari 2020) en afbeeldingen in dit rapport zijn gemaakt door SB4, tenzij de bronvermelding anders aangeeft. De kaarten zijn noordwaarts georiënteerd, tenzij anders aangegeven.

Tekst en opmaak: SB4 Bureau voor Historische Tuinen, Parken en Landschappen

Projectnummer: 7971

Opdrachtgever:

Contactpersonen:

Versie: eindrapport, 26 maart 2021

Voorblad: Voorplein met huis Haanwijk.

Achterblad: Plantekening SB4.

INHOUD

Inleiding	5
1. Korte orientatie	7
1.1. Kengegevens	7
1.2. Huidige situatie	9
2. Opgave	15
3. Toekomst	17
3.1. Visie op hoofdlijnen	17
3.2. Streefbeeld	19
4. Toelichting per deelgebied	23
4.1. Voorplein	23
4.2. Berceautuin	25
4.3. Vijvertuin	29
4.4. Moestuin	31
4.5. Tuinderij	35
5. Uitwerking per thema	36
5.1. Verhardingen	36
5.2. Beplantingen	36
5.3. Hekken en poorten	37
5.4. Meubilair	37
Bijlage 1. De belegeringslinie in 1629	39
Bijlage 2. Suggesties voor beplantingen	44

INLEIDING

Het historische landgoed Haanwijk, gelegen tussen Sint-Michielsgestel, Vught en 's-Hertogenbosch, bestaat uit een gebouwencomplex omgeven door landerijen. De basis voor de huidige verschijningsvorm ligt in het midden van de 17^e eeuw.

Een lange platanenlaan leidt vanuit richting Halder recht op het huis toe. In de bijgebouwen aan de westzijde zijn een theeschenkerij en woningen ondergebracht. Ten oosten van het hoofdhuis ligt een omsloten tuin met oude muurwerken, de restanten van een loofgang, een orangerie en een ovale vijver.

Vanaf 1984 is Stichting Het Noordbrabants Landschap (Brabants Landschap) eigenaar van het circa 106 hectare omvattende landgoed.

In opdracht van Brabants Landschap heeft SB4 Bureau voor Historische Tuinen, Parken en Landschappen in 2012-2013 een visie met streefbeeld voor de toekomstige tuin- parkaanleg opgesteld, gebaseerd op tuinhistorisch onderzoek en waardestelling.

Mede aan de hand van deze visie hebben er afgelopen jaren diverse veranderingen op landgoed Haanwijk plaatsgevonden, waaronder de restauratie van hoofdhuis en andere bouwdelen, gewijzigde exploitatie van het hoofdgebouw, beëindiging van het gebruik als volkstuin, uitbaggeren van de vijver en opschonen van de tuinen.

Tegelijkertijd heeft Brabants Landschap de gebiedsvisie 'Buitenmuseum Oud-Herlaer' opgesteld, waarbij landgoed Haanwijk als entree zal gaan fungeren en worden opengesteld voor bezoekers. Voor de moestuin wordt gedacht aan gebruik door een tuinder op commerciële basis, al of niet in combinatie met zorg.

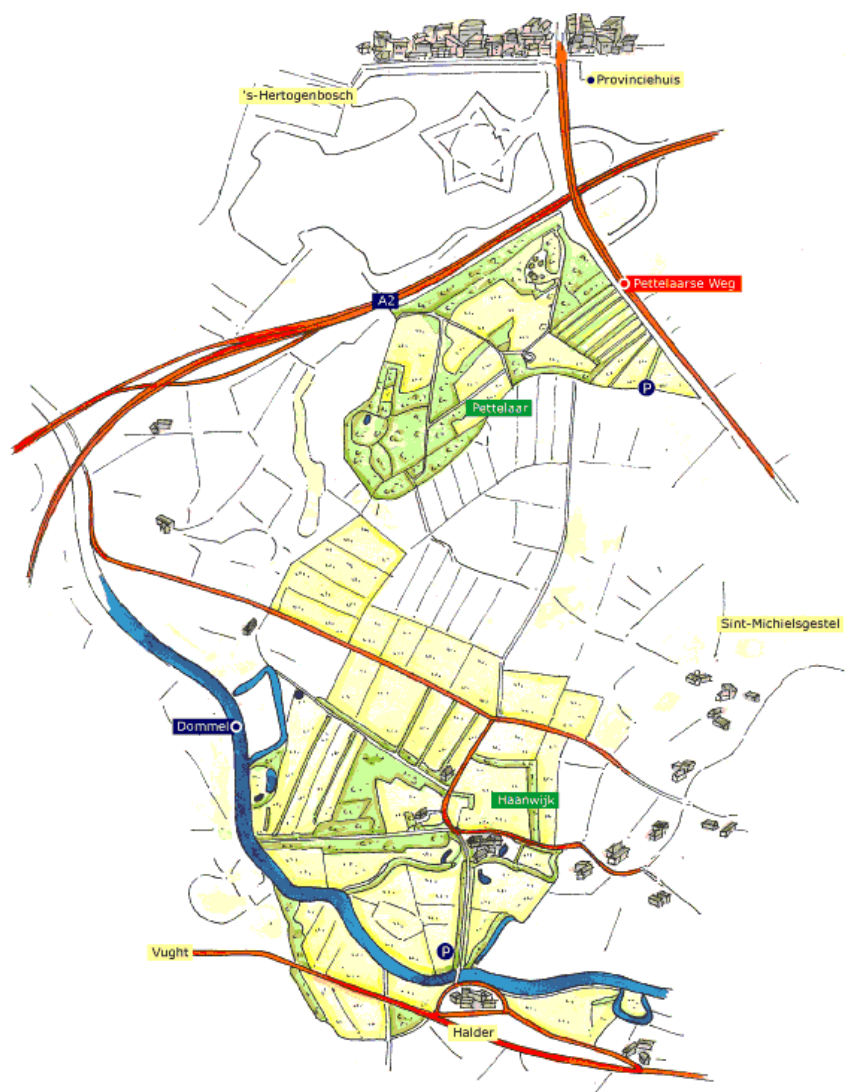
In relatie tot de recente gebiedsvisie en de gewijzigde situatie omtrent gebruik is aan SB4 gevraagd om een actualisatie van het streefbeeld en een nadere uitwerking tot een inrichtingsplan. Extra aandacht is gevraagd voor de circumvallatielinie uit 1629, mede in verband met het 400-jarig bestaan in 2029.

Tegelijkertijd is aan Taco IJzerman van bureau Land & Co gevraagd om de inrichting en productiewijze van de moestuin nader uit te werken. Zijn ontwerp en advies van maart 2021 is verwerkt in de actualisatie van de plannen.

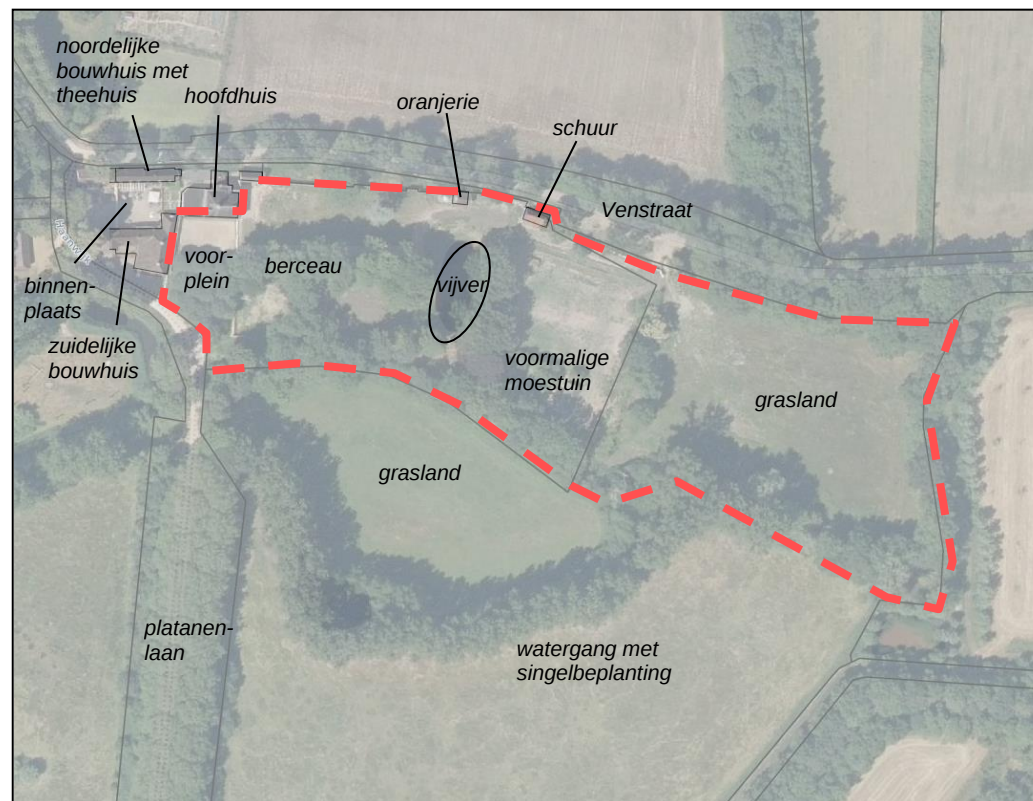
Voorliggende rapportage is daarmee het resultaat van bovenbedoelde opdracht en bestaat uit een bewerking van de eerdere visie tot een nieuw schetsontwerp voor het gehele terrein, inclusief verwerking van ontwerp en advies voor de moestuin. Per deelgebied wordt een uitwerking gegeven met een geïllustreerde beschrijving van bedoeld karakter, gebruik en materialisering alsmede van de gewenste ingrepen of maatregelen en maatvoering. Tot slot worden suggesties gedaan voor historisch passende en beheerbare beplantingen.

Het rapport is opgesteld door Eric Blok (specialist groen erfgoed, landschapsarchitect bnt en tuinhistoricus) en Caroline Brouwer (tuin- en landschapsinrichter), beiden werkzaam bij SB4.

Vanuit Brabants Landschap werd het project aangestuurd en begeleid door Arjen Simons, Theo Quekel, Wessel Zonneveld en Martijn Fliervoet.

Situering van landgoed Haanwijk, ten zuiden van 's-Hertogenbosch.
(Bron: Brabants Landschap.)

Plangebied. (Bron: kadastralekaart.com.)

1. KORTE ORIENTATIE

1.1. Kengegevens

Situering

Huis Haanwijk staat aan de weg Haanwijk 1, 5271 VG te Sint-Michielsgestel en valt onder de gemeente Sint-Michielsgestel. Het landgoed ligt circa 4 kilometer ten zuiden van 's-Hertogenbosch, in een bocht van de Dommel. Aan de overzijde van de Dommel en Essche Stroom liggen de Vughtse landgoederen Kasteel Maurick en Bleijendijk. In het zuiden richt een platanenlaan zich vanaf Haanwijk op het gehucht Halder.

Plangebied

Het inrichtingsplan beslaat 'de tuinen' aan de oostzijde van het huis, bestaande uit het voorplein, de voormalige sier- en nuttuinen en het naastgelegen grasland. Daar waar relevant is de directe omgeving in het plan betrokken.

Gebruik en eigendom

Het hoofdhuis met voorplein wordt verhuurd en sinds 2019 gebruikt als horeca voor kleine gezelschappen. In het aangrenzende zuidelijke bouwhuis zijn een woning en opslagruimte. In het noordelijke bouwhuis (te bereiken via de poort aan de westkant van het gebouwencomplex) bevindt zich koffie- en theehuis 't Haantje met woning. De orangerie in de tuin wordt gebruikt als atelierruimte en de nevenstaande schuur voor opslag.

De tuinen ten oosten van het huis worden omsloten door tuinmuren en beplante kades en kennen momenteel geen specifiek gebruik. Voorheen werd het deel ten oosten van de vijver gebruikt als moestuinen, recent is het geheel opgeschoond met uitzondering van de restanten van enkele kweekbakken en een kippenschuur.

Het perceel grasland ten oosten hiervan kent een agrarisch gebruik.

Status

Het hele plangebied valt binnen de als rijksmonument beschermde 'complex historische buitenplaats Haanwijk'.¹ Binnen het complex geldt individuele bescherming voor: 1. het hoofdgebouw, 2. de dienstgebouwen, stal en muren, 3. de historische parkaanleg, 4. de orangerie met muren, 5. de boerderij met schuur (ten noordwesten), en 6. het bakhuisje.

Het gehele complex wordt waardevol geacht vanwege "de ouderdom, de fraaie en ongestoorde landschappelijke ligging in het Dommeldal; markant is de wandeling (gedeeltelijk op een dijkje) rond het ten noordwesten van het huis gelegen weiland; verder is de muur op de binnenplaats van een bijzondere architectuur".

Wat betreft de parkaanleg worden specifiek het voorplein met oprijlaan, het wandelbos, de moestuin, de lanen en wegen en de weilanden en akkers onderscheiden. De historische parkaanleg wordt van belang geacht vanwege de ouderdom, de landschappelijk-visuele waarden en als wezenlijk onderdeel van de historische buitenplaats. De weilanden aan weerszijden van de oprijlaan en het akkercomplex ten noorden van het huis zijn opgenomen als buffergebied.

¹ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 'complex historische buitenplaats Haanwijk', complexnr. 515220 (monumentnr's van complexonderdelen 515221 t/m 515226), aanwijzingsbesluit 21-5-2002.

De platanenlaan, gezien vanaf het voorplein van Huis Haanwijk in zuidelijke richting.

Zicht vanuit de platanenlaan op het inrijhek naar het voorplein.

Het grindpad door het lindencarré achter de poort.

Het hoofdhuys gezien vanuit de tuin. Links de tuinmuur op de grens met het voorplein.

Zicht vanaf de tuinpoort op het voorplein. Links het lindencarré.

Weergave van de huidige situatie en verdeling in deeltuinen:

- 0. Binnenplein
- 1. Voorplein
- 2. Berceautuin
- 3. Vijvertuin
- 4. Moestuin
- 5. Grasland

1.2. Huidige situatie

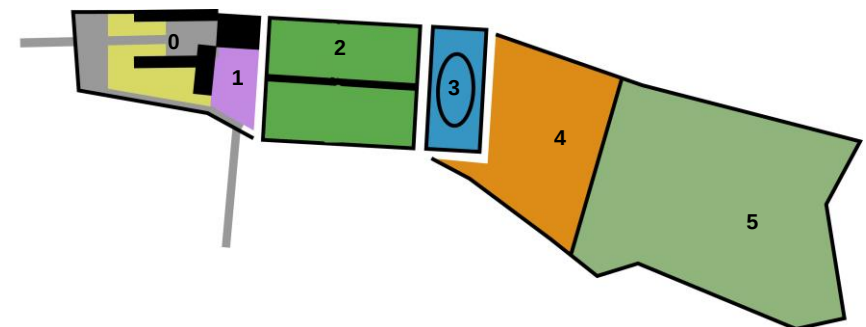
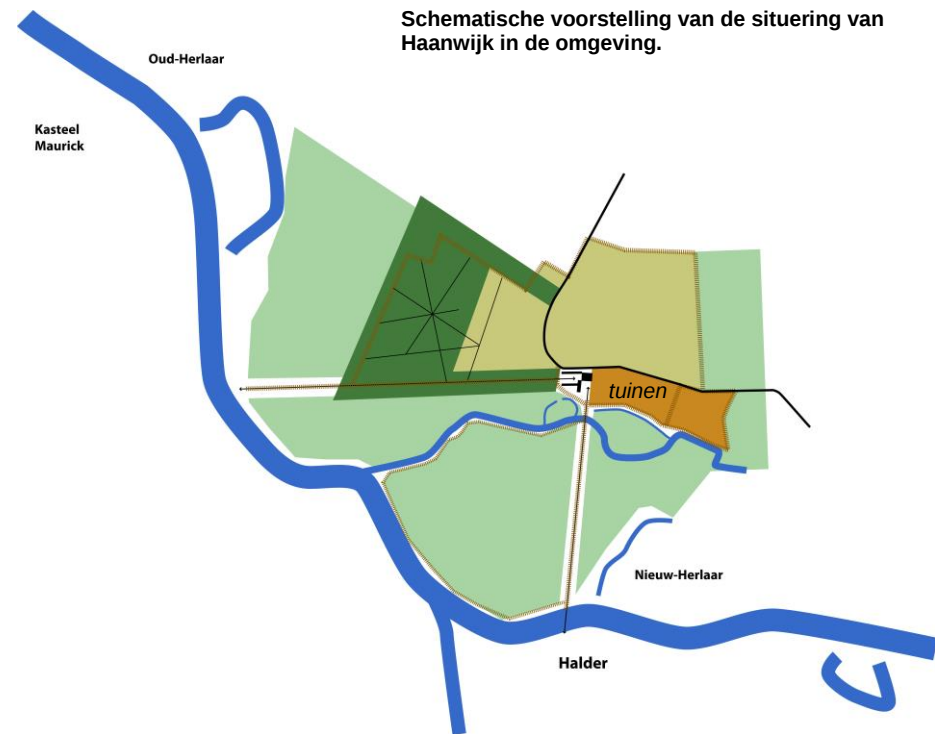
Haanwijk is gesitueerd nabij de samenvloeiing van de Dommel en de Essche Stroom. De landgoedkern ligt op de overgang tussen hogere gronden aan de noordzijde (donken) en lagere (beekdal)gronden aan de zuidzijde (beemden). De verschillende voormalige Dommelarmeren liggen als slingerende sloten met begeleidende singelbeplanting in het lagere terrein en bepalen in belangrijke mate de herkenbaarheid van deze landschappelijke situering.

Het gebouwencomplex van Haanwijk neemt een centrale positie in op het landgoed, waarvandaan lange rechte lanen richting Halder, veerhuis Het Vaantje en landgoed Oud-Herlaar leiden. Het gebouwencomplex kent mede door de concentratie rond de binnenplaats (0) - aan de westzijde van het hoofdhuis - een naar binnen gekeerd karakter.

Vanaf de platanenlaan is via een (nieuwe) inrijpoort het plein (1) met oud lindencarré ten zuiden van Huis Haanwijk te bereiken.

Een witte houten tuinpoort geeft vanaf het bescheiden voorplein toegang tot de tuinaanleg ten oosten van het hoofdgebouw, dat in totaal een oppervlakte van ruim één hectare beslaat. Het tuinencomplex is aan de west- en noordzijde begrensd met tuinmuren, terwijl zich aan de oost- en zuidzijde hogere kades bevinden, waarop een gesloten, opgaande begroeiing.

Het terrein is te verdelen in drie deeltuinen. De westelijke deeltuin (2), aan de zijde van het huis, is de oorspronkelijke siertuin. De invulling bestaat thans uit gazon met een uitgegroeide beukenberceau en enkele solitaire bomen. De oude loofgang loopt vanaf de ingang vanaf het voorplein in een rechte lijn naar de middelste deeltuin (3). Het midden van deze vijvertuin, gesitueerd ten zuiden van de orangerie en de naastgelegen ingang vanaf de Venstraat, bestaat uit een diepe, ovale waterkom. Op de oevers staan oude parkbomen en groepjes heesterbeplanting. Bijzonder is de enorme mammoetboom zuidwestelijk van de vijver. De aangrenzende oostelijke deeltuin (4) betreft de vroegere nuts- of moestuin. Aan deze functie herinneren thans nog enkele broeibakken, schuren, berging en fruitbomen. Een kade met bovenop een uitgegroeide haag en enkele verspreid staande bomen scheidt deze moestuin van een uitgestrekt perceel grasland (5) dat wordt omgeven door sloten en singelbeplanting en oorspronkelijk ook in gebruik was als nutsgrond (moestuin, boomgaard).

Schematische voorstelling van de huidige opzet Van de tuinen bij Huis Haanwijk.

De berceau, gezien richting het voorplein.

Zicht vanaf het hoofdhuis over het noordelijke deel van de tuinen. Links de tuinmuur aan de Venstraat en rechts de berceau.

Zicht vanaf de orangerie op Huis Haanwijk. Links de berceau. De ceder is geplant omstreeks 1986.

Bovenop de zuidelijke kade. Rechts de berceau tuin.

Aansluiting van de zuidelijke kade op de tuinmuur in de zuidwesthoek van de bercautuin.

Zicht vanaf de tuinpoort van het voorplein, door de berceau richting de vijver- en moestuin. Links de orangerie en rechts de mammoetboom.

Zicht over de vijver richting tuinmuur, orangerie, poort naar de Venstraat en schuur. Links de laatste boom van de berceau.

Zicht over de zuidelijke kade, richting het oosten. Links de stam van de mammoetboom naast de vijver.

De verdiepte waterkom met mammoetboom en berceau.

Zicht over de kade zuidelijk van de vijver, richting het westen. Rechts op de voorgrond de bruine beuk ten zuidoosten van de vijver.

De vijver met op de achtergrond de berceau en Huis Haanwijk.

De orangerie met op de achtergrond de schuur bij de moestuin.

De schuur, twee oude kersenbomen en een kleine berging.

Zicht over de twee broeibakken in oostelijke richting. Links de tuinmuur langs de Venstraat.

Links de 'kade' tussen moestuin (rechts) en naastgelegen grasland (voorheen boomgaard). Rechts op de achtergrond een vroegere kippenschuur.

Hoogteverschil tussen het grasland (links), de kade met uitgegroeide haag en enkele bomen en de moestuin (rechts).

Uitzicht over de moestuin vanaf de zuidoosthoek van de 'kade'. Het gebouw betreft een voormalige kippenschuur.

Zicht vanuit de noordoosthoek van de moestuin over de broeibakken richting het Huis Haanwijk. Rechts de Venstraat.

De Venstraat met rechts de schuur en tuinmuur.

De Venstraat met links de poort naar de moestuin. Rechts de oranjerie.

De Venstraat met rechts tuinmuur, ter hoogte van de berceautuin..

Ontsluiting met landhek vanaf de Venstraat, gezien vanuit het grasland.

Oostelijke einde van de tuinmuur met ontsluiting van het grasland vanaf de Venstraat. Rechts een oude tamme kastanje.

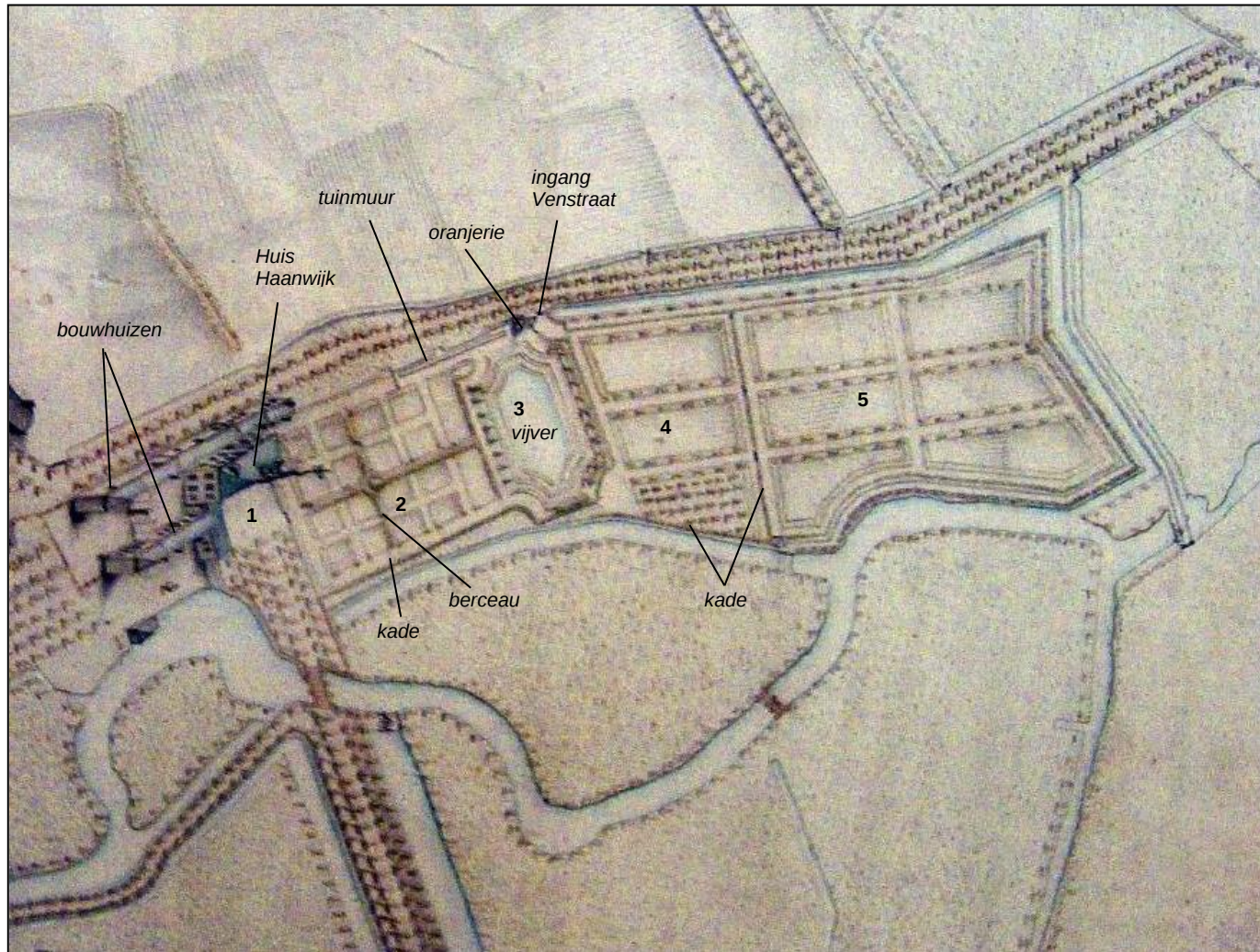
Zicht over het grasland vanaf de zuidoosthoek van de kade bij de moestuin.

Zicht over het grasland ten oosten van de moestuin, gezien vanuit de zuidoosthoek.

Het grasland ten zuiden van de berceautuin, omgeven door sloten en houtsingel, gezien vanaf de platanenlaan. Links de mammoetboom.

1. Voorplein
2. Berceautuin
3. Vijvertuin bij oranjerie
4. Moestuin/boomgaard
5. Moestuin/boomgaard (thans grasland)

Uitsnede van de "Kaarte van het Kasteel Haanwijk met de daar aan anexe boere hoeven, landerijen, bosschen, laans en wandel wegen toebehorende den hoog Wel Geboren heer Baron O.T. du Tour, gelegen een uur van de hoofdstad der Meyerij s hertogen Bosch; opgenomen en geкартеert door I.F.W. Becker, Leut.nt. der Artill.rie, Maastrigt den 9den Iuny 1769."
(Bron: part. coll. fam. Bink; foto J. van Veldhoven).

2. OPGAVE

Brabants Landschap heeft een aantal wensen en ideeën voor inrichting en functioneren van de tuinen van Haanwijk. Deze zijn als volgt samen te vatten:

- tuinen in goede staat van onderhoud,
- herstel zoveel mogelijk naar oorspronkelijke sfeer, rekening houdend met de status van rijksmonument,
- rekening houdend met natuurwaarden,
- praktisch en functioneel beheer,
- scheiding van deeltuinen met de mogelijkheid tot onderling afsluiten,
- naast het hoofdhuis (in gebruik als restaurant): een wandel- c.q. verblijfstuin met een bescheiden terras en aantrekkelijke bloemperken
- een professionele moestuin onder leiding van een tuinder, waarbij gedacht wordt aan een kleinschalig verkooppunt met moestuin- en streekproducten.
- de oranjerie blijft vooralsnog in gebruik als atelierruimte, eventueel met mogelijkheid tot buitenexpositie van beelden,
- meer toegankelijk voor publiek (waaronder donateurs Brabants Landschap), met toegangscontrole vanuit de moestuin (ingang Venstraat),
- ikbaarbaar maken van de voormalige schans uit de circumvallatielinie uit 1629.

Voor het bezoek aan de tuinen ligt de focus op recreatieve passanten (wandelaars en fietsers) als primaire doelgroep, mede doordat knooppunt 64 van het fietsroutenetwerk bij het theehuis ligt. Daarnaast zijn er (gemotoriseerde) bezoekers die langere tijd op het complex verblijven en binnen een straal van 50 tot 200 meter parkeren. Daarbij moet opgemerkt dat hun route via Ruimel en via de Venstraat ruim drie kilometer over smalle wegen en kronkelige dorpsstraten voert. De platanenlaan vanaf Halder is afgesloten voor gemotoriseerd verkeer.

Schilderij met het aanzicht vanuit het zuiden, door Hendrikus Johannes (Henri) Knip, ongedateerd [ca. 1839 – 1879].
(Bron: Noordbrabants Museum, kopie in bezit van fam. Bink.)

Foto vanuit de platanenlaan richting Huis Haanwijk.
Ongedateerd [circa 1900]. (Bron: BHIC.)

3. TOEKOMST

3.1. Visie op hoofdlijnen

Vanuit de opgave en de doelstelling van Brabants Landschap staat behoud en herstel van de cultuurhistorische waarden en kwaliteiten van de buitenplaats voorop, alsmede een goed functionerende en voor bezoekers toegankelijke moestuin. Als leidraad en kader voor de inpassing van nieuwe elementen wordt de door I.F.W. Becker vervaardigde 'Kaarte van het Kasteel Haanwijk' uit 1769 genomen.

De herkenbaarheid en attractiviteit van Haanwijk beperkt zich niet tot de kern, maar strekt zich uit over het gehele landgoed.

De tuinen direct bij Huis Haanwijk worden primair gezien als een sieraanleg en de ontwikkeling en het behoud van natuurwaarden worden hierbinnen geplaatst. Voor de moestuinen wordt uitgegaan van een biologische of natuurvriendelijke teelt. Bij het uitvoeren en faseren van ingrepen is rekening te houden met aanwezige en te versterken natuurwaarden.

Om de kwaliteiten naar volle potentie te benutten behoeven de tuinen met omgeving verschillende ingrepen (met daarop aansluitend een passend beheer en onderhoud). Zo zal voor de uitstraling en sfeer van de tuinen de verzorgdheid moeten worden teruggebracht.

In ruimtelijke zin vraagt de tuinaanleg om een sterke hoofdstructuur, voortbouwend op de aanwezige robuuste elementen als berceau, vijver, tuinmuren en kades. Binnen deze hoofdstructuur is het gebruik van de 'kamers' of 'deeltuinen' relatief vrij. Een intensief ingerichte tuin als in de 17^e eeuw is thans niet meer passend en te onderhouden. Een terughoudende toevoeging van nieuwe en strakke paden, perken en hagen vormt een verwijzing naar de classicistische opzet, waarbij een spel van zichtlijnen inspeelt op de oorspronkelijk meer verfijnde aanleg.

3.2. Streefbeeld

Bij de uitwerking van de visie op hoofdlijnen wordt uitgegaan van de historische sfeer en karakter van het tuinencomplex in haar geheel en het behoud van de kenmerkende verdeling in deelgebieden. Elk deel kan een eigen invulling en functie krijgen. De samenhang blijft bewaard door lange doorzichten en aansluitende of doorlopende paden.

De waardevolle historische onderdelen als tuinmuren, wallen, berceau, vijver en gebouwen blijven behouden, worden hersteld of enigszins aangepast en gaan opnieuw een beeldbepalende en functionele rol spelen. Daar waar gekozen wordt voor nieuwe toevoegingen, is aan hedendaags materiaal en materiaalgebruik te denken.

De kenmerkende indeling met een siertuin enerzijds, een nutstuin anderzijds en een vijver als schakelstuk hiertussen wordt verder geaccentueerd in beplanting en inrichting.

De siertuin rondom de berceau wordt op historische wijze middels paden in meerdere kwadranten verdeeld, waarbij deze in eerste instantie hoofdzakelijk als gazon worden ingericht, met naast het huis een terras. In de nabijheid hiervan en aan de noordzijde van de tuin is ruimte voor meer gedetailleerde bloemperken. Tegen de muur kan opnieuw leifruit (of klimplanten) gekweekt worden.

Vooralsnog blijven de uitgegroeide bomen van de oude berceau behouden. De padenloop is voorbereid op herplant van de berceau. In dat geval ontstaat ook een meer zonnigere situatie in de tuin en kunnen meer bloemvakken worden aangebracht. Mede omdat kennis over de historische sierbeplanting hier ter plekke ontbreekt, kan voor een modern sortiment worden gekozen.

Vanuit gebruiksoogpunt en afsluitbaarheid is een hogere haag gedacht als afscheiding naar de vijvertuin, met enkele openingen ter plekke van zichtlijnen. Ter accentuering van de vijver wordt hier omheen een rondgaand pad aangelegd. De verschillende zichtlijnen vanuit siertuin en nutstuin komen samen in het centrum van de vijver, al waar een waterobject (sculptuur, fontein, o.i.d.) is gedacht. Vanuit de nutstuin loopt het wandelpad met een trap naar de waterlijn. Hetzelfde gebeurt aan de zijde van de orangerie waarmee dit gebouw, voorzien van een klein omhaagd voorterrein, goed in het totaalontwerp wordt opgenomen.

Ten oosten van de vijver ligt het nutstuinencomplex dat uiteen valt in een moestuin (tot aan de wal met meidoornhaag) en een tuinderij met boomgaard ten oosten hiervan.

De moestuin wordt getypeerd door de kweekbedden voor intensieve teelt van fijne groente en de aanwezigheid van een kippenren en een kleindierenweide. De te herbouwen (restaureren) schuur naast de entreepoort aan de noordzijde gaat dienen als opslag en onderkomen voor medewerkers. Op het aangrenzende erf is ruimte voor kleinschalige verkoop en ontvangst van bezoekers. De historische (thans in zeer slechte staat verkerende) lage kweekbakken worden opnieuw opgemetseld op dezelfde locatie. Ten noorden van de tuinmuur zijn naast de entreepoort eventueel enkele mindervalide-parkeerplaatsen te realiseren in de berm van de Venstraat.

De tuinderij ten oosten van de wal, die met een haag geaccentueerd is, kent een wat grootschaligere teelt en een iets natuurlijker beheer. De groenteteelt (eenjarig en meerjarig) wordt hier gecombineerd met klein fruit en een boomgaard (hoog- en/of laagstam).

Er is een begaanbaar pad, tussen langgerekte borders, naar de uitzichtplek in het zuidoosten van dit terrein, maar er zijn ook eenvoudige paadjes, tussen de bomen en struiken door. Daarnaast zijn er paden specifiek voor de teelt en machinegebruik.

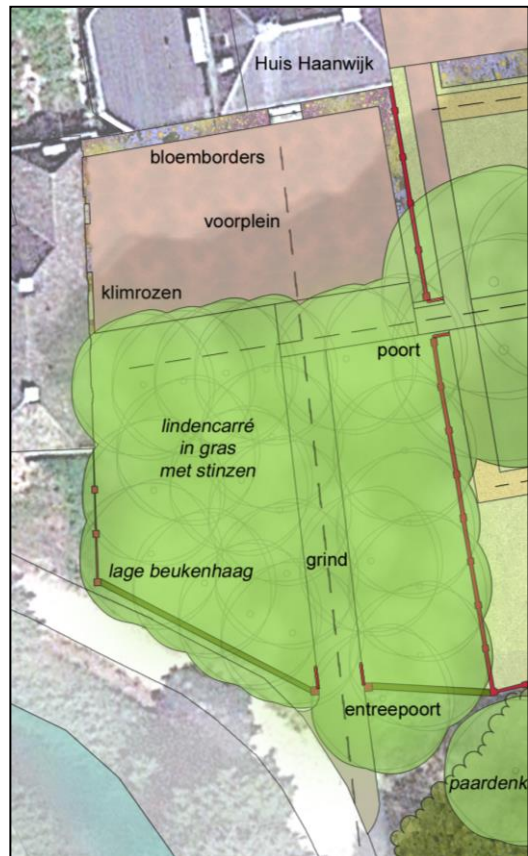
In het plan is rekening gehouden met een entree voor leveranciers (grond, compost, etc.), een door hagen omzoomde bergplaats en de (tijdelijke) plaatsing van een tunnelkas. In het boomgaardgedeelte krijgt de bijenstal een plaats.

Als verwijzing naar de vroegere verdedingsfunctie van het complex Haanwijk in de linie van 1629 rondom 's-Hertogenbosch worden enkele uitkijkplatforms toegevoegd bovenop de zuidelijke kadewal. Vanaf hier zijn vensters met vergezichten op het omringende landschap, refererend aan die van de militaire verdediging. Daartoe worden diverse houtsingels in het landschap gedund of onderbroken.

Tuinen Haanwijk in het landschap.
Vogelvlucht in zuidelijke richting.
Versie 18-3-2021.

Streefbeeld voorplein

Voorplein

4. TOELICHTING PER DEELGEBIED

Hieronder wordt per deeltuin nader ingegaan op de historische en huidige kenmerken, de gewenste ruimtelijke situatie en de benodigde ingrepen of te volgen werkwijze. Ter illustratie van de gewenste sfeer is een beeldcompilatie opgenomen. Enige herhaling ten gunste van een zelfstandig leesbare tekst per deelgebied kan voorkomen.

4.1. Voorplein

Kenmerken

- Platanenlaan vanuit Halder georiënteerd op het hoofdhuis;
- De gebouwen liggen rondom een binnenplein dat door inrijhek en tuinmuren introvert van karakter is;
- Het voorterrein is verdeeld in:
  - een grasplein met knotlindes en stinzen, middendoor een grindpad
  - een open en verharde ruimte met bloemperken langs gevels en tuinmuur.

Streefbeeld

Een markante entree met grillige knotlindes waarbij de bezoeker het donkere bladerdek passeert om uit te komen op een zonnig plein. Bloemrijke borders sieren de gevel van huis en tuinmuur. De gevel van de garage is begroeid met klimrozen. Auto's worden hier zo min mogelijk geparkeerd. Vanuit de platanenlaan is er een duidelijk doorzicht op Huis Haanwijk.

Ingrepen

- Klinkerverharding (halfsteensverband) uitnemen, schoonmaken (groene aanslag, onkruid in voegen), herstraten in visgraatverband (meer decoratief en meer bestand tegen rijbewegingen).
- Strook keitjes (thans op overgang grindpad naar klinkerverharding) vervangen door klinkers, overeenkomstig overige klinkerverharding, zorgvuldig aansluiten op pad in de siertuin.
- Verbeteren grindweg (huidige is te dik belegd en met onjuiste grindfractie).
- Aanvullen bloemenborders langs huis en tuinmuur.
- Aanplant klimplanten tegen de garage. (Te denken is aan -een combinatie van- schaduwverdragende klimroos, vuurdoorn, klimhortensia.)
- Gazon onder knotlindes periodiek schonen van onkruid en blad.
- Knotlindes periodiek snoeien, rekening houden met gewenste zicht tussen huis en platanenlaan.
- Waar nodig gerichte snoei in platanenlaan en in beplanting tussen laan en voorplein.

Streefbeeld berceautuin. (Fase 1)

Streefbeeld berceautuin, na verjonging berceau. (Fase 2)

4.2. Berceautuin

Kenmerken

- De tuin ligt decentraal en vormt ten opzichte van het hoofdgebouw een zelfstandige eenheid met bescheiden interactie in lijnvoering;
- Oorspronkelijk kende de tuin een vierkant-met-kruismotief met min of meer spiegel symmetrische indeling;
- De berceau is het restant van een centrale;
- De tuin heeft vier verschillende buitenzijden: een lage muur met spijlenhek aan westzijde, een hoge tuinmuur met nissen aan de noordzijde, een kade aan de zuidzijde en een onbegrensde oostzijde.

Streefbeeld

Voor deze deeltuin kunnen twee fasen worden aangehouden.

De eerste tijd blijven de oude berceaubomen gehandhaafd en wordt de beschaduwde situatie van het zuidelijk deel van de tuin geaccepteerd. De tuin wordt wel door middel van een geometrisch padenstelsel opnieuw in vakken verdeeld. De tuinvlakken worden hoofdzakelijk als gazon of grasland ingericht. Aan de noordzijde, waar voldoende bezonning is, worden bloemborders gerealiseerd en tegen de tuinmuur wordt leifruit geplant. De kenmerkende nissen in de muur worden geaccentueerd door plaatsing van sculpturen of beelden.

Op de zuidelijke kade wordt een deel van de beplanting verwijderd, zodat er een 'venster' op het landschap ontstaat met een uitkijkplek in het verlengde van het dwarspad.

Na verdere uitval of aftakeling van de berceau treedt fase twee in, waarbij een historiserende kruisvorm tot stand komt. Essentieel onderdeel daarvan is de vervanging en uitbreiding van de berceau, dat leidt tot meer afgescheiden 'kamers' en tevens tot een veel openere en zonnigere situatie. Het padenstelsel wordt dan uitgebreid en de zuidelijke kade verder ontdaan van hoge beplanting.

Voor hoogte-accenten is te denken aan de aanplant van sierkersen.

De zuidelijke kwadranten kunnen daarop aansluiten door een gedetailleerde invulling. Zowel een sierbeplanting, als een boomgaardinvulling, of een gebruik als moes- of pluktuin is denkbaar.

Ingrepen in fase 1

- Het gehele terrein uitvlakken, egaliseren en zo nodig grondverbetering toepassen.
- Beplanting op de zuidelijke kade deels verwijderen en vervolgens beheren als kruidenrijk grasland. De overige beplanting op de kade snoeien en dunnen.
- Eerste gedeelte van de paden aanleggen in halfverharding. Het pad door de berceau handhaven als zandpad.
- Realisatie van een uitkijkplatform met trap bovenop de zuidelijke kade.
- Bloemborders aanleggen, o.a. langs tuinmuur en noordelijke paden.
- Herstel tuinmuur met tuindeur, herplaatsen leifruitrekken (witgeschilderd hout) tegen muur en aanplant leifruit (o.a. vijg).
- Realiseren van smalle en hoge, wintergroene haag met afsluitbare poorten, als scheiding met vijvertuin. Bijvoorbeeld in de vorm van stalen hek (zwart) begroeid met klimop.
- Sculpturen of beelden plaatsen in de nissen van de tuinmuur.

Aanvullende ingrepen in fase 2

- Rooien oude berceau.
- De zuidelijke kade verder vrijmaken van begroeiing, vervolgens beheren als kruidenrijk grasland.
- Plaatsen berceauconstructie en beplanten met gewone en (enkele) bruine beuk.
- Aanleg resterende paden en het pad over de zuidelijke kade.
- Aanpassen en uitbreiden bloemborders en aanplant kersenbomen.
- Invulling geven aan de beide zuidelijke kwadranten. Te denken is aan boomgaard, kleinfruit of nutstuin. Als voorbeeld is ingetekend één met noten- of moerbeibomen en één met bessenstruiken.
- Aanplant leifruit tegen westelijke tuinmuur.

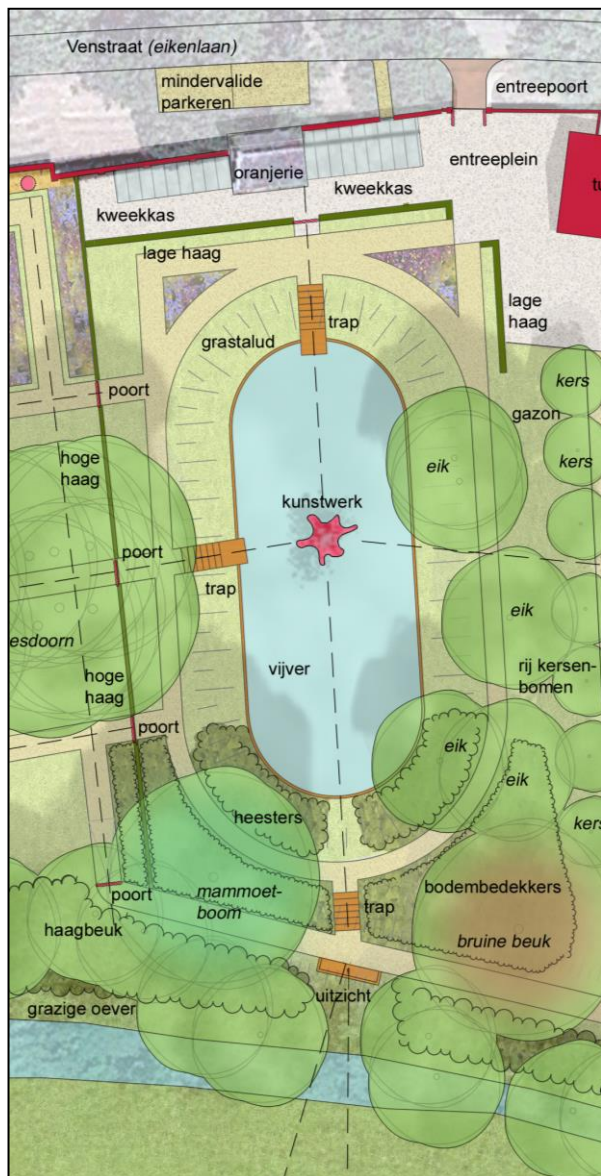
Berceautuin fase 1

Berceautuin fase 2

Streefbeeld vijvertuin.

4.3. Vijvertuin

Kenmerken

- De vijver is het centrale element in deze deeltuin, tevens schakel tussen berceautuin en de moestuin;
- Deze tuin wordt door een kade met hoge beplanting omsloten aan de zuidzijde, de overige zijden kennen thans geen duidelijke begrenzing;
- De orangerie richt zich momenteel niet op de vijver, maar staat als zelfstandig gebouw aan de 'zijlijn', tegen de tuinmuur.

Streefbeeld

De tuin vormt een herkenbaar eigen onderdeel van het tuinencomplex van Haanwijk met als beeldbepalend element de verdiepte, ovale vijver waarlangs een omlopend pad. Met beschoeiing en strakke taluds wordt een strakke vorm bereikt. De vijver is het gehele jaar watervoerend met constant waterpeil. Enkele vlak boven het water zwevende vlonders nodigen uit om van de rust op deze plek te genieten. Een waterkunstwerk of sculptuur vormt het snijpunt van de verschillende zichtlijnen vanuit de aangrenzende tuinen.

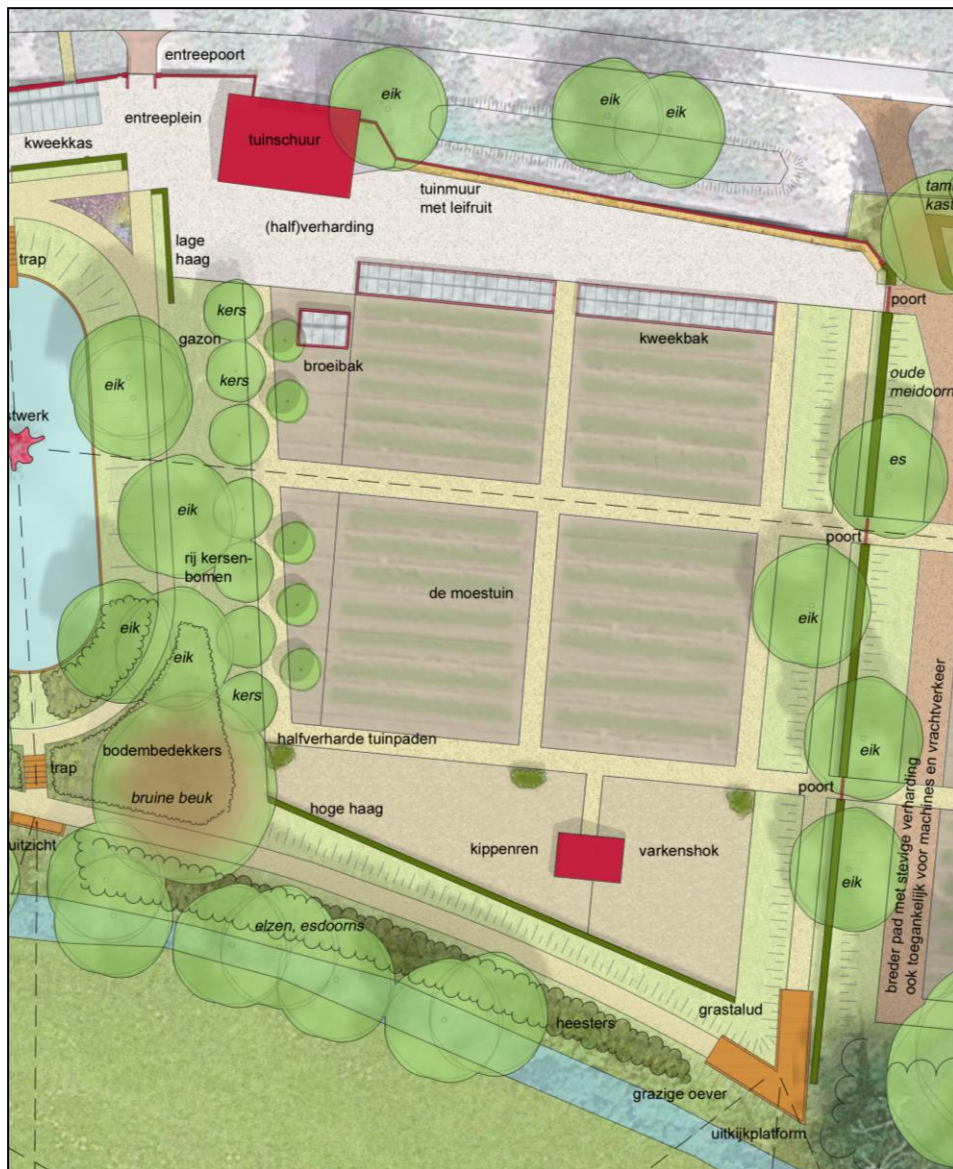
In de lengterichting van de vijver zorgen trappen voor de (visuele) verbinding met de orangerie enerzijds en met het uitzichtpunt (platform met venster op het landschap) op de zuidelijke kade anderzijds.

In aansluiting op de orangerie krijgt het zonnige, noordelijke deel van de tuin een invulling met gras- en bloemperken. Het zuidelijk deel heeft een schaduwrijk karakter door de aanwezigheid van oude parkbomen met een onderbegroeiing van rhododendron, bodembedekkers en stinzen.

De orangerie met herbouwde kassen aan weerszijden krijgt een bescheiden voorruimte (klinkers) die van de tuin wordt afgescheiden door lage beukenhagen. Vanaf de bestaande deur in de tuinmuur wordt een halfverhard pad naar de Venstraat aangelegd, zodat de kas ook van buitenaf toegankelijk is.

Ingrepen

- Terrein egaliseren, oevers opstrakken, vijverbeschoeiing vernieuwen en zo nodig belemen van de vijverbodem.
- Aanleg paden, in halfverharding.
- Realisatie diverse trappen en vlonders, alsmede uitkijkplateau op kade.
- Sculptuur of waterobject plaatsen in de vijver.
- Verwijderen van beplanting ten behoeve van het uitzicht vanaf de kade.
- Beplantingsgroepen zuidelijk van de vijver aanvullen.
- Lage hagen aanplanten als afscheiding rondom orangerieterrein.
- Herstel tuinmuur en tuindeur.
- Vernieuwen klinkers bij orangerie, halfverhard pad vanaf deur in tuinmuur.
- Herplaatsen leifruitrekken (witgeschilderd hout) tegen de tuinmuur en aanplant klimrozen.
- Bestaande dierengraven rondom de vijver herplaatsen onder oude beuk?

Streefbeeld moestuin.

Moestuin

4.4. Moestuin

Kenmerken

- De tuin is recent geheel geschoond en de grazige ruimte kent thans geen gebruik;
- Er staan nog enkele oude fruitbomen, een tuinschuur, berging, twee broeibakken en een kippenschuur; de opstallen verkeren in een slechte tot zeer slechte staat;
- Het deelgebied is aan de zuid- en oostzijde omsloten door kades met opgaande beplanting, aan de noordzijde door een hoge tuinmuur. Aan de westzijde is thans geen duidelijke begrenzing;
- De moestuin is toegankelijk via een brede poort vanaf de Venstraat.

Streefbeeld

Een mooi verzorgde en goed functionerende moestuin met een diversiteit aan gewassen en teeltwijzen is het ideaal. De tuin is te gebruiken voor commerciële tuinbouw, mogelijk in combinatie met een 'zorgfunctie', waardoor het een levende plek is en ook interessant voor bezoekers (tevens afnemers).

Een kleinschalige teelt en het gebruik van diverse kweekbakken of kassen met een historische uitstraling past goed binnen het historische complex van Haanwijk.

Binnen een heldere en stevige hoofdstructuur kunnen de moestuinbedden vrij en flexibel worden ingericht, inspeland op behoefte en wisselteelten. Er is ruimte voor enkele kleine dierenverblijven.

De schuur nabij de entree wordt opbergruimte, personeelsonderkomen en kleinschalig verkooppunt. Een ruim voorplein biedt plaats aan een zitje en verkoopuitstalling van producten.

Op de kade en de wal wordt een pad hersteld met op het hoekpunt een uitkijkpunt als verwijzing naar de vroegere fortificatie. Een meidoornhaag op de wal tussen moestuin en tuinderij begeleidt het pad en omsluit de tuin.

Ingrepen

- Afbraak en herbouw kippenschuur/dierenverblijf, met dierenweiden en haag.
- Vernieuwen schuur tot bergruimte, onderkomen en verkooppunt.
- Herstel lage bakken.
- Aanleg centraal plein van klinkers.
- Aanleg paden, in halfverharding.
- Realiseren van een uitkijkplatform.
- Meidoornhaag op wal schonen en inboeten.
- Verwijderen beplanting langs sloot ten behoeve van uitzicht over landschap.
- Herstel tuinmuur en toegangspoort.
- Aanbrengen leifruitrekken (witgeschilderd hout) tegen tuinmuur en aanplant leifruit.
- Plaatsen (houten) poorten in de doorgangen naar de tuinderij.
- Aanleg mindervalidenparkeerplaatsen langs Venstraat

Zie verder

Land & Co, *Moestuin landgoed Haanwijk, ontwerp en advies*, Wageningen, maart 2021.

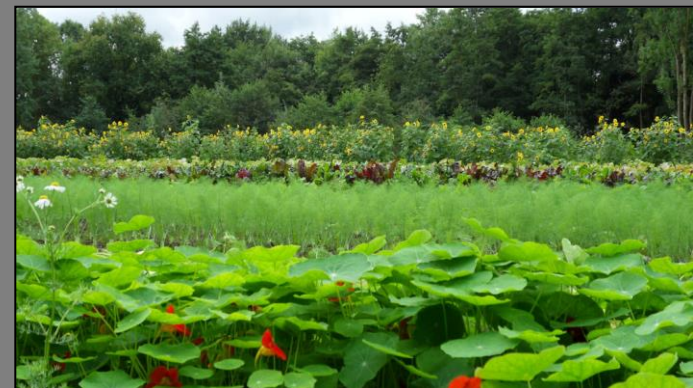
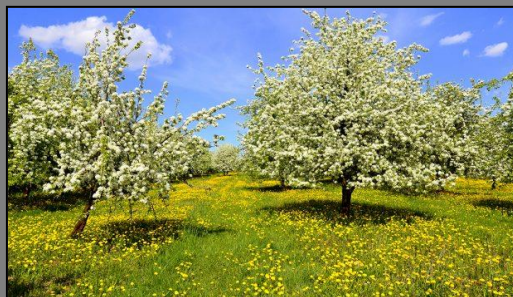

Moestuין

Tuinderij

Streefbeeld tuinderij.

4.5. Tuinderij

Kenmerken

- Het perceel is in gebruik als grasland;
- Aan de westzijde begrensd door de wal langs de moestuin, beplant met meidoornstruweel en enkele verspreid staande bomen. Aan de overige zijden is het perceel begrensd door sloten met op de oever een gesloten singelbeplanting (veelal eik, verspreid andere boomsoorten waaronder een monumentale tamme kastanje en indrukwekkende populieren).
- Ontsluiting in de noordwesthoek via een hek vanaf de Venstraat.

Streefbeeld

Tuinderij met groententeelt, kleinfruit en boomgaard. Het terrein is efficiënt ingericht voor teelt. De inrichting kent van oost naar west een geleidende schaal van cultuur naar natuur, waarbij het uiterste oosten het karakter van een voedselbos heeft.

Voor bezoekers, die al wandelend de verschillende sferen kunnen proeven en vanaf het zuidwestelijke uitkijkpunt zicht hebben op het omringende landschap, zijn er goed begaanbare paden. Daarnaast zijn er meer bedrijfsmatige paden, waar ook met machines gereden kan worden.

De omliggende singelbeplanting is van belang voor het bereiken van een micro-klimaat. Hierin is ook aandacht voor ecologische waarden en beleving door toepassing van een rijkbloeiend en besdragend heestersortiment, onder meer aantrekkelijk voor vogels en bijen. Aan de oostzijde is in de singelbeplanting een opening te maken als 'venster' op het landschap. Deze ligt in de lange zichtlijn vanuit de moestuin.

Ingrepen

- Inrichten als tuinderij.
- Aanplant fruitbomen.
- Aanleg paden en uitkijkpunt.
- Snoeien en dunnen in singelbeplanting, aanvullen met heesters.
- Opening maken ter plekke van zichtlijn.
- Plaatsen bijenstal.
- Vernieuwen toegang vanaf Venstraat.

Zie verder

Land & Co, *Moestuin landgoed Haanwijk, ontwerp en advies*, Wageningen, maart 2021.

5. UITWERKING PER THEMA

De tuinen van Haanwijk vormen samen een complex dat, ondanks verschillend gebruik, een samenhang dient uit te stralen. Dit wordt bereikt door voor algemene elementen en overkoepelende thema's eenzelfde materialisering of aanpak te kiezen. Enkele onderwerpen komen hieronder aan bod.

5.1. Verhardingen

Paden

Paden zijn essentieel voor het praktisch gebruik van de tuinen. Uitgangspunt is dat zij te allen tijde goed begaanbaar en draagkrachtig zijn, ook onder natte weersomstandigheden. Voorgesteld wordt om (deels) gebruik te maken van een materiaal als Achterhoeks Padvast, iets tonrond aangelegd.

In de berceau tuin en rondom de vijver is een strak aanzien gewenst, te bereiken door het toepassen van een kantopsluiting. Deze kan bestaan uit een smalle betonband of een cortenstalen strip.

Op de kades en in de moestuin is deze opsluiting niet noodzakelijk, mogelijk zelfs onpraktisch bij het gebruik van de teeltbedden.

Zolang de oude berceau bestaat, wordt dit pad uitgevoerd als zandpad.

Gewaakt moet worden voor zware belasting om schade aan de bomen te voorkomen.

Het kenmerkende grindpad vanaf de entreepoort op het voorplein blijft in dit soort materiaal gehandhaafd, doch behoeft aanpassing voor betere begaanbaarheid.

Pleinen en terrassen

De pleinen voor het hoofdgebouw en bij de schuur van de moestuin, de verschillende terrassen en de looppaden bij de orangerie worden uitgevoerd in klinkerbestrating. Op het terras naast het huis is een combinatie met een grootformaat betontegel denkbaar.

5.2. Beplantingen

Het historische aanzien wordt als uitgangspunt genomen voor de keuze van de sfeer van de beplantingen. Aangezien over een historisch sortiment nauwelijks iets bekend is, kan een hedendaags (robuust) sortiment worden toegepast. Aandachtspunt is een rijke en gevarieerde beplanting, met laagsgewijze opbouw en met zowel visuele als ecologische kwaliteiten.

In de berceau tuin ligt het accent op de aanwezigheid van een visueel aantrekkelijk beeld gedurende het gehele jaar, in combinatie met een (historisch) beeld van leifruitteelt tegen de tuinmuur.

Rondom de moestuin en de tuinderij is vooral aandacht te besteden aan de ecologische waarden van de beplanting en een spreiding in bloeitijd (nectarsoorten) over een langere periode.

Hagen zorgen voor een fysieke afscheiding. Zij hoeven niet altijd ook een visuele hindernis te zijn, in sommige gevallen volstaat een hoogte van 1,0 of 1,2 meter. Wat betreft sortiment kan worden gedacht aan beuk, meidoorn of liguster.

Graslanden zijn te beheren naar de aard van het deelgebied. Verzorgd en kortgeschoren op voorplein, berceau tuin en in de vijvertuin. In verband met ecologische waarden en het ontwikkelen van een sinzenvegetatie kan gekozen worden voor een late eerste maaibeurt (bijvoorbeeld begin juni). Onder de boomgaard is een extensief hooilandbeheer, gericht op het bereiken van een kleurige en kruidenrijke vegetatie, na te streven. Eventueel is een kort gemaaid graspad uit te zetten, voor meer toegankelijkheid.

Markante bomen, zoals de metasequoia en de bruine beuk in de vijvertuin, zijn zorgvuldig te koesteren. Intensieve boomverzorging kan wenselijk zijn. Veiligheid van gebruikers en bezoekers is te waarborgen. Dood hout en vrijkomend snoeihout is te verwijderen en af te voeren uit de tuinen.

In het landschap ten zuiden van Haanwijk zijn diverse randbeplantingen te dunnen of geregeld af te zetten voor het bereiken en behouden van de gewenste uitzichten.

In de bijlage zijn suggesties voor het toe te passen sortiment opgenomen.

5.3. Hekken en poorten

Hekken en poorten zijn mede bepalend voor de herkenbaarheid en uitstraling van de tuinen van Haanwijk als eenheid.

Voor de eenheid zijn zij allen uit te voeren als hekwerk met verticale (stalen) spijlen met witte poorten en daarmee behorende tot de 'huisstijl' van Haanwijk.

5.4. Meubilair

Als nieuwe toevoeging aan de tuin of als hedendaagse verbeelding van de oude verdedigingslinie wordt gekozen voor eigentijdse vormgeving en materialisering, volgens een herkenbare familie.

Zitbanken verhogen het gebruik van de tuin. Belangrijk is een zorgvuldige positionering in functioneel opzicht en voor de bezoekersbeleving, te allen tijde buiten directe zichtlijnen.

Voor de trappen en de uitkijkplateaus op de kades is te denken aan cortenstaal in combinatie met beton en hout. Een strakke vormgeving is op te vatten als een verwijzing naar de strak geometrische historische tuin en naar zeventiende -eeuwse militaire precisie.

Informatiepanelen zijn zoveel mogelijk te plaatsen bij de entrees van de tuinen, bij voorkeur zo laag mogelijk geplaatst of tegen een achtergrond om visuele invloed te beperken. Ook hier geldt de wens tot eenvormigheid in uitvoering en materiaal, bij voorkeur in samenhang met het overig meubilair.

Enkele inspiratiebeelden worden hiernaast gegeven.

Uitsnede van 'Oprechte en grondelijcke Afconterfeytinghe der belegerde Stadt van t'Shertogenbosch', door Bartholomeus Smalleveld, uitgegeven door Herman Allertsz. Koster.
(Bron: Coll. Rijksmuseum, RP-P-OB-80.655.)

1. Oud Herlaar
2. Nieuw Herlaar
3. Kasteel Maurick
4. Konijnenberg (Haanwijk)
5. Pettelaar

Uitsnede van een kaart van het beleg in 1603, door Pompeo Giustiniano, Giuseppe Gamurini, Joachim Trognesius.
(Bron: Brabantcoll. Universiteit Tilburg, 0603-095.)

BIJLAGE 1. DE BELEGERINGSLINIE IN 1629

Auteur: Kees van Dam (SB4), januari 2020.

Vraagstelling: wat was de positie van de belegeringslinie rondom 's-Hertogenbosch in 1629, waar lagen ter plekke van Haanwijk de linie en de schans?

Voorafgaand: 1601-1603

Gedurende de Tachtigjarige Oorlog vocht het Staatse leger van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden tegen de legers van de Spaanse koning.²

In november 1601 trachtte een leger onder leiding van stadhouder Maurits van Nassau 's-Hertogenbosch te ontzetten, waarbij een stelsel van schansen, batterijen en loopgraven rondom de stad werd aangelegd. Bij het invallen van de winter werd dit beleg opgegeven.³

In augustus 1603 volgde wederom een beleg door Maurits. Deze nam zijn hoofdkwartier op kasteel Maurick te Vught en verschanste zich op verschillende hoogtes rondom de stad, zoals op de Konijnenberg (bij het latere Haanwijk) en op landgoed De Pettelaar, waar later een schans zou worden gebouwd. Door de komst van een Spaanse legermacht was Maurits gedwongen de belegering op te geven. Van dit beleg zijn topografische documenten, maar deze zijn niet exact genoeg om de situatie bij Haanwijk te duiden. Waarschijnlijk maakte Haanwijk deel uit van de verschansing op de Konijnenberg, waarbij de hogere route langs het Vaantje een verbinding naar een oversteek over de Dommel vormde.

² Indien niet anders vermeld is informatie afkomstig uit de volgende literatuurbronnen:

- Bevaart, B., C. Limonard, e.a., *Vier eeuwen militaire inundaties rond 's-Hertogenbosch. Water, eeuwenlang de beste verdediging. Een zegen, maar ook een kwelling*, 's-Hertogenbosch, 2018.

- Heijden, P. van der, *Dagboek 1629*, 1979.

- <https://www.degroenevesting.nl/home.htm>.

³ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Beleg_van_%27s-Hertogenbosch_\(1601\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Beleg_van_%27s-Hertogenbosch_(1601));

<https://www.rijksmuseum.nl/nl/zoeken/objecten?q=smalleveld+&p=1&ps=12&st=Objects&ii=0#/RP-P-OB-80.655,0>;

[http://dbiref.uvt.nl/iPort?request=search%5fresults&domain=Dome&previous=45&sessionid=315791882960&searchField=any&query=0603-](http://dbiref.uvt.nl/iPort?request=search%5fresults&domain=Dome&previous=45&sessionid=315791882960&searchField=any&query=0603-095&db=tha&unique=15795064560&seconds=1579506456&locresults=46&)

[095&db=tha&unique=15795064560&seconds=1579506456&locresults=46&](http://dbiref.uvt.nl/iPort?request=search%5fresults&domain=Dome&previous=45&sessionid=315791882960&searchField=any&query=0603-095&db=tha&unique=15795064560&seconds=1579506456&locresults=46&)

Circumvallatielinie: 1629

Na het Twaalfjarig Bestand en het overlijden van Maurits ging diens halfbroer Frederik Hendrik in 1629 over tot een volgend beleg van 's-Hertogenbosch. Dit keer was er een groots en complex plan, waarbij de stad rondom volledig werd verschanst: een circumvallatielinie op grote afstand van de stad om vijandelijke legers die de stad te hulp komen te weren, een contravallatielinie tussen deze buitenlinie en de stad om uitvallen vanuit de stad te weren.⁴ De legerleiders namen verschillende kampen in rondom de stad en Frederik Hendrik vestigde zich op kasteel Maurick. Voordat de stad goed kon worden aangevallen dienden eerst de ondergelopen landerijen rondom de stad droog gelegd te worden. Hiertoe werd de Dommel bij 't Vaantje afgedamd en het water langs Vught in westelijke richting omgeleid en afgevoerd. Aan de noordkant werd met 2 windmolens en ruim 20 rosmolens het water rondom de 'Moerasdraak' weggepompt in de Maas.

Ter hoogte van Haanwijk lag de circumvallatielinie, waarbij de hogere delen werden gebruikt voor de liniewal en enkele schansen.

Eén van de meest betrouwbare kaarten van het beleg is gemaakt door ingenieur Niels, die in 1629 aanwezig was bij het beleg: *Expugnatio Sylva Ducis Anno 1629*.⁵ Hierop zijn verschillende onderdelen te zien, op de uitsnede aangegeven met 1 t/m 5 (referenties in omgeving) en a t/m e (onderdelen linie rondom Haanwijk).

⁴ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Circumvallatielinie_\(%27s-Hertogenbosch\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Circumvallatielinie_(%27s-Hertogenbosch));

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Circumvallatielinie_\(verdedigingswerk\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Circumvallatielinie_(verdedigingswerk));

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Contravallatielinie>

⁵ <https://www.brabantserfgoed.nl/page/6266/een-belegering-in-beeld>

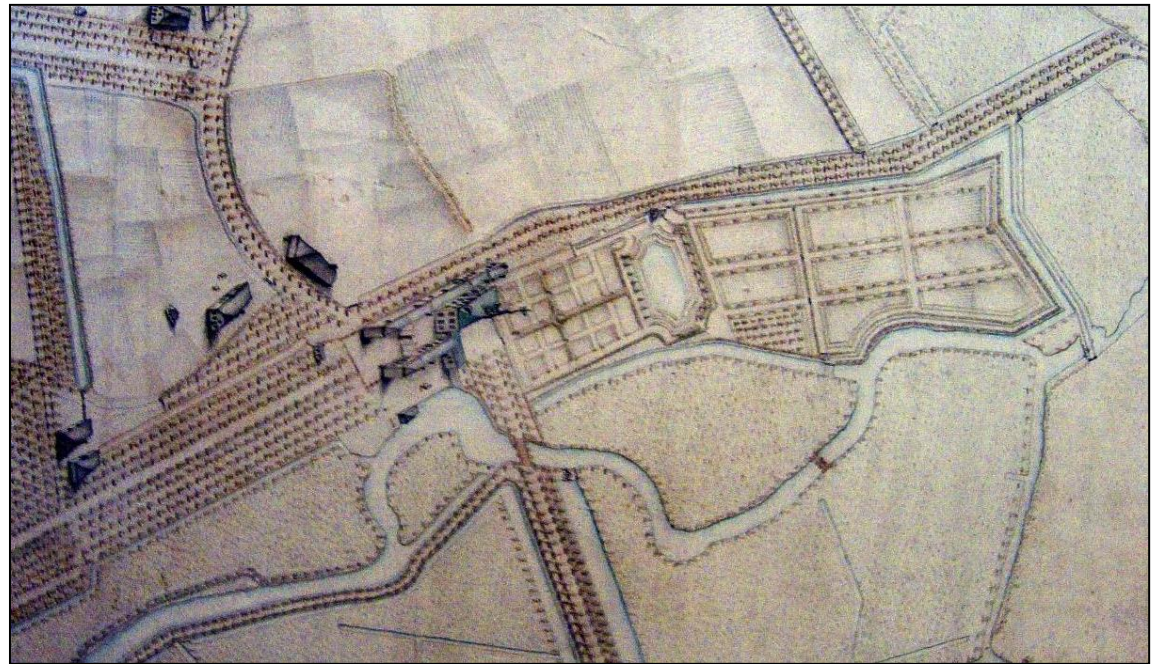
1. Oud Herlaar
2. Nieuw Herlaar
3. Kasteel Maurick
4. Konijnenberg (Haanwijk)
5. Pettelaar
- a. afdamming Dommel
- b. Bergschans
- c. schans t.h.v. Haanwijk
- d. lager gelegen gronden
- e. hoornwerk in hoek Venstraat

Uitsnede van 'Expugnatio Sylva Ducis Anno 1629', door Balthasar Florisz. van Berckenrode, Salomon Savery, Adriaen Pietersz. van de Venne en Theodorus Niels.

(Bron: Coll. Rijksmuseum, RP-P-OB-67.470.)

Uitsnede van 'Van de Belegeringhen, ende de laetste veroveringhe van 's Hertoghen-bosch', door Cornelis Danckerts, Jan Cornelis van Rodenburgh.
(Bron: Coll. Rijksmuseum, RP-P-OB-81.201.)

Uitsnede van de "Kaarte van het Kasteel Haanwijk met de daar aan anexe boere hoeven, landerijen, bosschen, laans en wandel wegen toebehorende den hoog Wel Geboren heer Baron O.T. du Tour, gelegen een uur van de hoofdstad der Meyerij s hertogen Bosch; opgenomen en geкартеert door I.F.W. Becker, Leut. nt. der Artill. rie, Maastrigt den 9den luny 1769."
(Bron: part. coll. fam. Bink; foto J. van Veldhoven).

Mogelijke reconstructie van de locatie van de schansen van de circumvallatielinie rondom Haanwijk.
(Bron ondergrond: www.ahn.nl.)

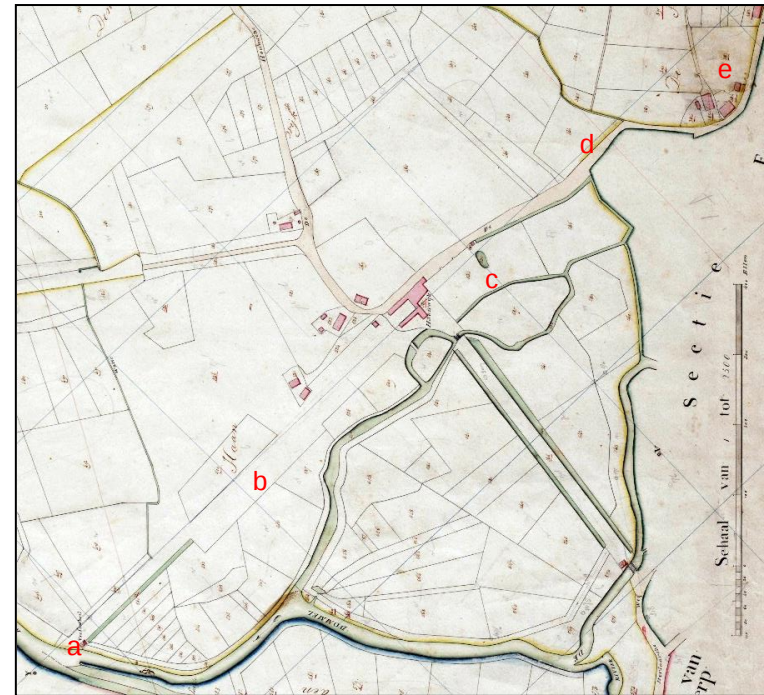
Overwegingen bij lokalisering ter plekke van de tuin van Haanwijk

- de kaarten zijn topografisch slecht te duiden;
- de afdamming vond plaats bij het Vaantje, oostelijk daarvan ligt een sluis in de wal/dijk, die thans nog herkenbaar zijn;
- de verschansingen zullen op hogere (zand-)gronden zijn aangelegd;
- de laagte (restant van een stroomgeul) ten oosten van Haanwijk was reeds aanwezig en is herkenbaar op de kaart '*Expugnatio*', waar de inundatie de wal raakt;
- de hoek in de Venstraat bij huisnrs. 10-12, aan de oostzijde van de laagte, komt overeen met de hoek tussen de wal en het hoornwerk, dat eveneens strategisch op een uiteinde van een zandrug ligt;
- de gebogen vorm van de dijk van Haanwijk (zoals ook zichtbaar op de kadastrale minuut van 1832) komt overeen met de hoek van de schans;
- de schans is dan voor de aanleg van de tuin fors vergraven, waarbij in het centrum van de oude schans de vijver is aangelegd;
- de bestaande kade ten oosten van de moestuin zou dan de oostgrens van de schans geweest zijn;
- het hoekige veld ten oosten van Haanwijk ligt lager en is daardoor minder geschikt voor de aanleg van een schans; het komt overeen met de iets droger liggende gronden op de kaart '*Expugnatio*' ten oosten van de schans; dat bij dit perceel sprake is van opvallende hoeken hoeft niet gerelateerd te zijn.

Kanttekeningen en aanvullende opmerkingen

Deze overwegingen zijn gemaakt op basis van interpretatie vanuit beschikbare informatie en deskundigheid. **Het is thans nog niet met absolute zekerheid te zeggen wat de echte locatie van de schans is.** Dit zou archeologisch onderzoek vergen.

Met dank aan Stichting Menno van Coehoorn, voor de bevestiging van de gesuggereerde locatie (Vz. a.i. Studiecommissie) en verwijzing naar lopende project 'Op weg naar 2029/De Groene Vesting'.

Uitsnede van het Kadastraal Minuutplan, 1832. (Bron: RCE.)

Voor het stilstaan bij het jaar 1629 in 2029 is een stuurgroep opgericht, welke bestaat uit vertegenwoordigers van de gemeentes 's-Hertogenbosch, Vught, Sint-Michielsgestel, Heusden, De Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch en De Groene Vesting. Afstemming in dit kader is wenselijk.⁶

In dit kader is een werkgroep geformeerd om nauwkeurig de loop van de circumvallatielinie vast te stellen. Uit dit onderzoek volgt mogelijk meer duidelijkheid over de exacte locatie ter plekke van Haanwijk.⁷

⁶ Als contactpersonen hierbij zijn gesuggereerd: Jan van den Berg jvdberg48@ziggo.nl, Jeff van Schijndel schijn01@gmail.com.

⁷ Hiertoe kan evt. worden benaderd: Rien van Thiel (correspondent Stichting Menno van Coehoorn, rienvt@outlook.com).

BIJLAGE 2. SUGGESTIES VOOR BEPLANTINGEN

1. Voorplein

Klimplanten tegen garagemuur: schaduwverdragend

Bontbladige kardinaalsmuts, *Euonymus fortunei* 'Emerald Gaiety'
Klimroos, bijv. *Rosa* 'Albéric Barbier', *R.* 'New Dawn', *R.* Schneewittchen
Klimhortensia, *Hydrangea anomala* petiolaris
Vuurdoorn, *Pyracantha coccinea*

Bloemborders tegen gevel en tuinmuur: enkele heesters, langbloeiende vaste planten

Lavendel, bijv. *Lavandula angustifolia* 'Hidcote'
Heesterroos, bijv. doorbloeiende *Rosa* 'The Fairy'
Tuinhortensia, *Hydrangea macrophylla* in vele variëteiten
Bellenplant, *Fuchsia* 'Riscartonii'
Dropplant, *Agastache rugosa* in diverse variëteiten
Geraniums, oa *Geranium magnificum*, *G.* 'Rozanne',
Hartlelie, *Hosta* in diverse soorten en variëteiten
Herfstanemoon, *Anemone* in vele soorten en variëteiten
Herfstaster, *Aster* in vele soorten en variëteiten
Kerstroos, *Helleborus* in vele soorten en kleuren
Klokjesbloem, *Campanula poscharskyana*
Salie, *Salvia nemorosa* in vele variëteiten
Schoenlappersplant, *Bergenia cordifolia* in vele variëteiten
Vrouwenmantel, *Alchemilla mollis*
Zonnehoed, *Rudbeckia fulgida* 'Guldsturm'

2. Berceauituin

Leifruit tegen tuinmuur aan Venstraat: variatie in leivormen

Diversiteit appels en peren, *Malus*, *Pyrus*
Vijg, bijv. *Ficus carica* 'Brown Turkey', *F.* 'Del Portugallo'

Bloemborders voorlangs tuinmuur aan Venstraat: laagblijvende en bodembedekkende vaste planten

Bijenkorfje, *Prunella grandiflora* in diverse variëteiten
Duizendknoop, *Persicaria affinis* 'Darjeeling Red'
Geraniums, in vele soorten oa *Geranium magnificum*, *G.* 'Rozanne',
Kruipend zenegroen, bijv. de roodbladige *Ajuga reptans* 'Atropurpurea'
Kruipflox, *Phlox subulata* in vele variëteiten en kleuren
Purperklokje, *Heuchera micrantha* in vele variëteiten qua bloei- én bladkleur
Schoenlappersplant, *Bergenia cordifolia* in vele variëteiten
Vrouwenmantel, *Alchemilla mollis*

Leifruit tegen tuinmuur met Voorplein:

Zure kers (ook wel kriek, morel), *Prunus cerasus* in diverse variëteiten
Bodem evt. inplanten met kruipende kornoelje, *Cornus canadensis* (eetbare bes)

Bloemborders in gazon: bollen (voorjaar en zomer-), knollen, vaste planten en enkele heesters:

Narcis, bijv. *Narcissus* 'Tete-a-Tete' en *N.* poeticus var. recurvus
Sierui, *Allium* in vele soorten en variëteiten
Lis en baardiris, *Iris* in vele variëteiten
Montbretia, *Crocus* in diverse variëteiten
Akelei, *Aquilegia* in vele variëteiten
Bergsteentijm, *Calamintha nepeta*
Daglelie, *Hemerocallis* in vele variëteiten en kleuren
Dropplant, *Agastache rugosa* in diverse variëteiten
Duizendknoop, *Achillea millefolium* in vele variëteiten
Geraniums, in vele soorten oa *Geranium magnificum*, *G.* 'Rozanne'
Hartlelie, *Hosta* in diverse soorten en variëteiten

Herfstanemoon, Anemone in vele soorten en variëteiten
 Herfstaster, Aster in vele soorten en variëteiten
 Klokjesbloem, in vele soorten en variëteiten qua hoogte en bloeikleur
 Lupine, Lupinus in diverse variëteiten
 Margriet, Leucanthemum in diverse variëteiten
 Meisjesogen, Coreopsis verticillata in diverse variëteiten
 Pioenroos, Paeonia in vele variëteiten
 Pluimspirea, Astilbe in vele variëteiten
 Prachtkaaers, Gaura lindheimeri in diverse variëteiten
 Ridderspoor, Delphinium in vele variëteiten
 Schildpadbloem, Chelone obliqua
 Vlambloem, Phlox in vele variëteiten
 Vrouwenmantel, Alchemilla mollis
 Zonnehoed, Echinacea purpurea in vele variëteiten
 Zonnekruid, Helenium in vele variëteiten
 Zonnehoed, Rudbeckia fulgida 'Goldsturm'
 Salie, Salvia in vele soorten en variëteiten
 IJzerhard, Verbena bonariensis
 Vetruid, Sedum in vele soorten en variëteiten
 Tuinhortensia, Hydrangea macrophylla in vele variëteiten
 Struikganzerik, Potentilla fruticosa in vele variëteiten

In gazons:

Boerenkrokus, Crocus tommasinianus
 Japanse Sierkers, bijv. Prunus 'Accolade'
 of Sierappel, bijv. Malus 'Evereste'

Berceau:

Gewone beuk, Fagus sylvatica
 gemengd met een klein percentage rode beuk, F.s. 'Atropunicea'

Haag op grens met vijvertuin: wintergroen

Grootbladige klimop, Hedera hibernica tegen gaaswerk (ivm ruimtebeslag)

Singel op en tegen de kade

Zie sortimentslijst singelbeplanting bij boomgaard

3. Vijvertuin

Hoge tuinmuur parallel aan Venstraat:

Klimrozen, Rosa in vele soorten en variëteiten
 Bosrank, Clematis in vele soorten en variëteiten

Lage hagen (circa 1,2 m hoog, 0,8 m breed) bij orangerie en op grens met moestuin:

Venijnboom, Taxus baccata

Bloemborders bij orangerie:

Zie sortimentslijst bloemborders in gazon bij berceautuin

Gazonperken en het grastalud rondom de vijver, groepsgewijze aanplant stinzenbollen:

Kievitsbloem, Fritillaria meleagris
 Sneeuwkllokje, Galanthus in diverse soorten
 Narcis, bijv. Narcissus 'Tete-a-Tete' en N. poeticus var. recurvus

Onder te behouden oude parkbomen op zuidelijk deel van de tuin:

Evt. aanvullen bestaande Rhododendrongroep
Bodembedekkers in combinatie met stinzenbollen, bijv.:
 Gele dovenetel, Lamiastrum galeobdolon
 Maagdenpalm, Vinca minor of major in diverse variëteiten
 Bosanemoon, Anemone nemorosa
 Bostulp, Tulipa Sylvestris
 Herfsttijloos, Colchicum autumnale
 Daslook, Allium ursinum
 Boshyacint, Hyacinthoides non-scripta

Singelbeplanting bovenop en tegen de kadehelling

Zie sortimentslijst singelbeplanting bij boomgaard

4. Moestuin

Algemeen:

Fruitbomen, leifruit tegen tuinmuur, bakken en vakken met groente en fruit, evt. snijbloemen
In overleg met tuinder.

Meidoornsingel:

Terugsnoeien, inboeten, en beheren als haag van circa 1,4 m. hoog, zodat vanaf het wandelpad over de wal op de tuinderij gekeken kan worden.

5. Tuinderij

Algemeen:

Vakken met groente en fruit, evt. snijbloemen
In overleg met tuinder.

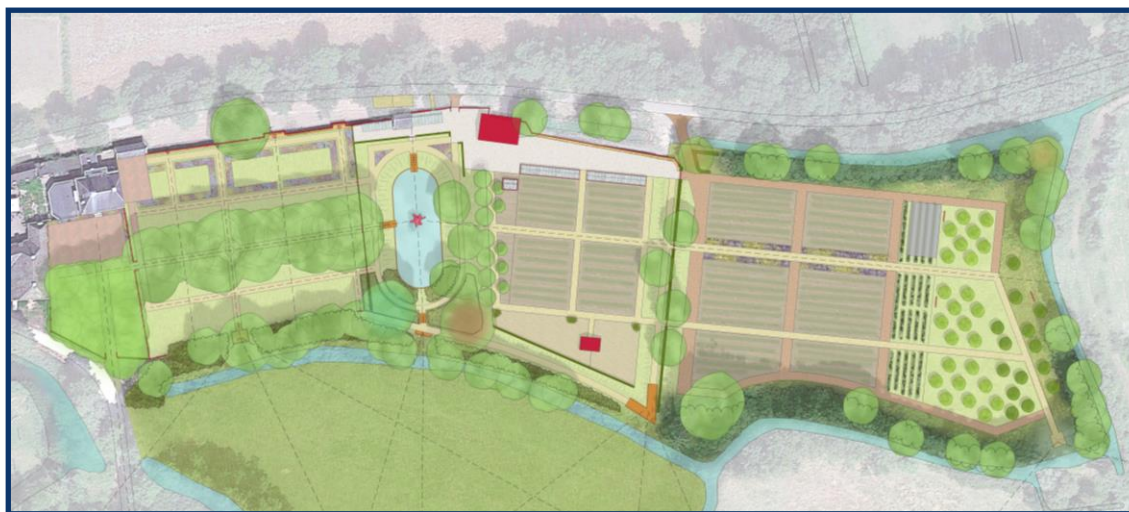
Hoogstamfruit

Sterke appel- en/of perenrassen, Malus en Pyrus in diverse soorten.
Goede afstemming van bestuivers.
Eventueel kiezen voor regionale en/of historische rassen.
In overleg met tuinder.

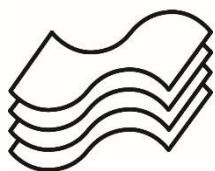
Singelbeplanting langs buitenzijden: aanvullen met bes- en bloemrijke heesters:

Eenstijlige meidoorn, Crataegus monogyna
Gelderse roos, Viburnum opulus
Gele kornoelje, Cornus mas
Gewone liguster, Ligustrum vulgare
Gewone lijsterbes, Sorbus aucuparia
Gewone vlier, Sambucus nigra
Hop, Humulus lupulus
Kardinaalsmuts, Euonymus europaeus
Sleedoorn, Prunus spinosa
Wilde kamperfoelie, Lonicera periclymenum

SB4

Specialisten in Groen Erfgoed
